

О. Ю. Дрозд, доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри поліцейського права
Національної академії внутрішніх справ,
ORCID ID: 0000-0002-4514-6594

МИТНИЙ РЕЖИМ ТРАНЗИТУ: АДАПТАЦІЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

У статті розглянуто особливості європейського регулювання митного режиму, зокрема наведені види митних процедур, такі як: випуск для вільного обігу; експорт; розглянуто спеціальні процедури – зовнішній і внутрішній транзит; поміщення товару на митний склад або вільну зону; тимчасове ввезення та випуск для внутрішнього споживання; переробка товару всередині та назовні митної території Союзу.

Крім того, наведені відмінності між митним режимом в Україні та митними процедурами в Європейському Союзі.

Автором підкреслено, що митний режим та митна процедура – це не тотожні поняття, які варто розглядати як ціле та частина, як причина та наслідок.

Розглянуто європейське правове регулювання митних процедур, зокрема випуск для вільного обігу; спеціальні процедури; тимчасове ввезення та випуск для внутрішнього споживання; переробка товару всередині та назовні митної території Союзу; експорт.

Окремо автором увагу звернуто на те, що у світлі прийняття Конвенції про процедуру спільного транзиту та Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами у центрі уваги опинилася процедура впровадження нової комп'ютеризованої системи транзиту (NCTS) – технології, яка лежить в основі Конвенції про процедуру спільного транзиту, доступна лише для членів Конвенції та пов'язує митні служби в країнах-учасницях Конвенції, дозволяючи обмін митними даними.

Викоремлено позитивні аспекти цієї нової комп'ютеризованої системи транзиту є сприяння торгівлі між Україною та країнами Європейським Союзом, підвищення якості роботи для трейдерів і митних адміністрацій шляхом спрощення транзитних і митних формальностей, зниження витрат, полегшення руху товарів і можливого збільшення торгівлі.

Ключові слова: митний режим, митна процедура, електронна транзитна система Європейського Союзу (NCTS), митний простір, спеціальна процедура, митний режим транзиту.

O. Yu. Drozd. Customs transit regime: adaptation to European customs regulations

The article considers the peculiarities of the European regulation of the customs regime; in particular, the types of customs procedures, such as: release for free circulation; export; special procedures – external and internal transit; placing the goods in a customs warehouse or free zone; temporary import and release for domestic consumption; processing of goods inside and outside the customs territory of the Union, have been provided.

In addition, the differences between the customs regime in Ukraine and customs procedures in the European Union have been indicated.

The author emphasized that the customs regime and the customs procedure are not identical concepts that should be considered as a whole and a part, as a cause and a consequence.

The European legal regulation of customs procedures, in particular the release for free circulation; special procedures; temporary import and release for domestic consumption; processing of goods inside and outside the customs territory of the Union; export, has been considered.

It has been noted separately by the author that, after the Convention on a Common Transit Procedure, and the Convention on the Simplification of Formalities in Trade in Goods, the focus was on the procedure for implementing the new computerized transit system (NCTS) – the technology that is the basis for the Convention on a Common Transit Procedure, accessible only to the members of the Convention and binding customs services in the participating countries, allowing the exchange of customs data.

The positive aspects of this new computerized transit system, in particular, facilitating trade between Ukraine and the EU States, improving the quality of work for traders and customs administrations by simplifying transit and customs formalities, reducing costs, facilitating the movement of goods and possible increase in trade, have been used.

Key words: customs regime, customs procedure, electronic transit system of the European Union (NCTS), customs space, special procedure, customs transit regime.

Проблематика. Метою наукової публікації є дослідження правового регулювання митних режимів за Митним кодексом України та перспектив його вдосконалення в контексті євроінтеграційних процесів.

Митний кодекс ЄС (Union Customs Code) був прийнятий з метою спрощення митних правил та процедур, полегшення процесу переміщення товарів через митні кордони ЄС для пришвидшення торговельних

потоків, підвищення конкурентоспроможності європейського бізнесу та кращого захисту економічних інтересів країн-членів ЄС. Одним із елементів реалізації усіх цих позитивних аспектів повинно стати введення єдиного митного режиму через електронну транзитну систему Європейського Союзу (NCTS).

Митний режим та його складові певною мірою були предметом науково-теоретичних досліджень таких учених, як Б. Габрічідзе, О. Гребельник, В. Драганов, С. Ківалов, О. Козирін, В. Науменко, П. Пашко, К. Сандровський, Наприклад С.А. Данілеян, В.В.Карпова, О.В. Костяна.

Мета статті. Здійснити аналіз положень Митного кодексу ЄС в частині визначення відмінностей між митним режимом та митними процедурами. Розглянути митний режим транзиту через призму запровадження електронної транзитної системи Європейського Союзу (NCTS).

Виклад основного матеріалу. Відмінності між європейським та українським розумінням поняття «митний режим» полягає у тому, що, згідно зі ст. 5 Регламенту (ЄС) № 952/2013, у ЄС не оперують поняттям «митний режим», а натомість розрізняють три види митних процедур («customs procedures»):

1) випуск для вільного обігу (release for free circulation);

2) спеціальні процедури (special procedures) (зовнішній і внутрішній транзит (transit, which shall comprise external and internal transit); поміщення товару на митний склад або вільну зону (storage, which shall comprise customs warehousing and free zones); тимчасове ввезення та випуск для внутрішнього споживання (specific use, which shall comprise temporary admission and end-use); переробка товару всередині та назовні митної території Союзу (processing, which shall comprise inward and outward processing);

3) експорт (export) [1].

У ст. 77 Митного кодексу ЄС також закріплено, що митний борг при імпорті виникає внаслідок поміщення товарів, що не належать до Союзу, що підлягають оподаткуванню ввізним митом, під одну з *таких митних процедур*: 1) випуск у вільний обіг, у тому числі згідно з положеннями про кінцеве використання; 2) тимчасове ввезення з частковим звільненням від ввізного мита.

В Україні під митною процедурною розуміють переміщення товарів через митний кордон України сукупність митних формальностей та порядок їх виконання.

Відповідно до норм Митного кодексу ЄС митною процедурою прийнято вважати режим, що застосовується митною адміністрацією Сторони до товарів, які підпадають під дію митного законодавства цієї Сторони.

У той же час Митний Кодекс України під *митним режимом* розглядає комплекс взаємопов'язаних правових норм, що відповідно до заявленої мети переміщення товарів через митний кордон України визначають *митну процедуру* щодо цих товарів, їх правовий статус, умови оподаткування і обумовлюють їх використання після митного оформлення.

Як бачимо митний режим та митна процедура – це не тотожні поняття, які варто розглядати як ціле та частина, як причина та наслідок.

На думку О.П. Гребельника, митний режим – це «встановлена (залежно від характеру та мети переміщення предмета через митний кордон України) сукупність положень або митних процедур, що застосовується до цих предметів. Ця сукупність положень визначає правовий статус товару та транспортних засобів, що переміщуються через митну територію держави або по ній задля митного оформлення» [2; с. 322].

Повінстю погоджуємося з думкою Гутченка К.А. про те, що митний режим є єдиним для всіх митних процедур адміністративно-правовим режимом, що характеризує загальну зону правового регулювання діяльності у митній сфері [3; с. 322].

Осадча Н.В. вважає, що митний режим визначено як дієвий інструмент реалізації митної політики, сукупність стимулів та обмежень під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності [4, с. 342].

При цьому, митну процедуру трактують як набір методів та механізмів митного правового процесу, до котрих відносять документальний обмін між митними адміністраціями та заявниками, внутрішні управлінські та адміністративні документи, а також законодавчі та підзаконні акти, за допомогою котрих регулюють митну сферу [5]. *The Free Dictionary by Farlex. URL: <https://legal-dictionary.thefreedictionary.com/procedures>*

Для того, щоб зрозуміти сутність митного режиму та митної процедури, особливості їх правового регулювання відповідно до вітчизняного законодавства, а також специфіку європейського митного режиму, слід звернутися до закордонного досвіду.

Імплементация змін митного законодавства здійснюється на основі таких ключових актів ЄС: Регламенту (ЄС) № 952/2013, яким встановлюється Митний кодекс Союзу; Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами та Конвенції про єдиний режим транзиту (з метою подальшого приєднання); Регламенту (ЄС) № 1186/2009, що встановлює систему Співтовариства для звільнення від сплати мит (розд. I, II); Регламенту (ЄС) № 608/2013 Європейського парламенту та Ради про митний контроль за дотриманням прав інтелектуальної власності й Імплементативного регламенту Комісії (ЄС) № 1352/2013, яким встановлюються форми документів, передбачені Регламентом (ЄС) № 608/2013 Європейського парламенту та Ради про митний контроль за дотриманням прав інтелектуальної власності [6].

У Митному кодексі Союзу (ЄС) митні режими мають назву митних процедур. Так, відповідно до ст. 210 Розділу VII «Спеціальні процедури» Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013

від 9 жовтня 2013 р. про встановлення Митного кодексу Союзу товари може бути поміщено під будь-яку з таких категорій спеціальних процедур: а) транзит, що включає зовнішній і внутрішній транзит; б) зберігання, яке включає митний склад і вільні зони; с) спеціальне використання, що включає тимчасовий ввіз і кінцеве використання; д) перероблення, яке включає перероблення на митній території та перероблення за межами митної території [7].

У Митному кодексі України регламентовано застосування чотирнадцяти митних режимів, кожен з яких характеризується своїми умовами поміщення товарів та транспортних засобів. У нормах законодавства ЄС – зовсім інший підхід до класифікації та застосування митних режимів. Пункт 16 статті 5 Митного кодексу ЄС встановлено три основних види митних режимів, до яких належать: випуск для вільного обігу (release for free circulation); спеціальні процедури (special procedures); експорт (export).

Регулюванню спеціальних процедур у Митному кодексу ЄС відведено Главу VII «Спеціальні процедури», у ст. 210 «Сфера застосування» визначено наступні види спеціальних процедур:

(а) транзит, який включає зовнішній і внутрішній транзит (transit, which shall comprise external and internal transit;)

(б) зберігання, яке включає митний склад і вільні зони (storage, which shall comprise customs warehousing and free zones;)

(с) спеціальне використання, яке включає тимчасове ввезення та кінцеве використання (specific use, which shall comprise temporary admission and end-use;)

(d) обробка, яка включатиме обробку на внутрішній та зовнішній сторонах (processing, which shall comprise inward and outward processing)

Спеціальні процедури поділяються на підкатегорії, до яких належать: зовнішній і внутрішній транзит (transit, which shall comprise external and internal transit); поміщення товару на митний склад чи вільну митну зону (storage, which shall comprise customs warehousing and free zones); тимчасове ввезення та випуск для внутрішнього споживання (specific use, which shall comprise temporary admission and end-use); переробка товару на митній території ЄС та поза її межами (processing, which shall comprise inward and outward processing).

Як бачимо, митні режими, закріплені Митним кодексом ЄС, суттєво відрізняють від вітчизняних, оскільки у європейському законодавстві відсутнє поняття «митного режиму» натомість вони використовують дефініцію «митна процедура» [1].

У Митному кодексі України митним режимам присвячено Розділ V. Так, відповідно до ст. 70 МК України з метою застосування законодавства України з питань митної справи запроваджуються такі митні режими: імпорт (випуск для вільного обігу); реімпорт; експорт (остаточне вивезення); реекспорт; транзит; тимчасове ввезення; тимчасове вивезення; митний склад; вільна митна зона; безмитна торгівля; переробка на митній території; переробка за межами митної території; знищення або руйнування; відмова на користь держави [8].

Розглянемо відповідно до вітчизняного законодавства такий митний режим як «транзит» більш детально.

Стаття 90 Митного кодексу України визначає митний режим транзиту. Так, транзит визначено як митний режим, відповідно до якого товари та/або транспортні засоби комерційного призначення переміщуються під митним контролем між митними органами однієї чи кількох країн або в межах зони діяльності одного митного органу без будь-якого використання цих товарів, без сплати митних платежів та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення у митному режимі транзиту митною територією України здійснюється як прохідний або внутрішній транзит, або каботаж.

Митний режим транзиту застосовується до товарів, транспортних засобів комерційного призначення, які переміщуються:

1) *прохідним транзитом* від пункту ввезення (пропуску) на митну територію України до пункту вивезення (пропуску) за межі митної території України (у тому числі в межах одного пункту пропуску через державний кордон України);

2) *внутрішнім транзитом або каботажем*:

а) від пункту ввезення (пропуску) на митну територію України до митного органу, розташованого на митній території України;

б) від митного органу, розташованого на митній території України, до пункту вивезення (пропуску) за межі митної території України;

в) від одного пункту, розташованого на митній території України, до іншого пункту, розташованого на митній території України, у тому числі якщо частина цього переміщення проходить за межами митної території України;

г) від штучного острова, установи або споруди, створених у виключній (морській) економічній зоні України, на які поширюється виключна юрисдикція України, до митного органу, розташованого на території України, зайнятій сушею, та у зворотному напрямку [8].

З моменту надання статусу Україні кандидата на вступ до ЄС Україна невпинно рухається до фінішної прямої у сфері адаптації митного законодавства до європейського законодавства, як було зазначено в Додатку XV до Глави 5 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Однією з ключових умов формування спільного транзитного простору є приєднання до Конвенції про процедуру спільного транзиту та Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами та запровадження Програми уповноважених економічних операторів.

В Європейському Союзі з 1 січня 2009 року всі операції транзиту на умовах Конвенції про міжнародне перевезення товарів в обов'язковому порядку здійснюються із використанням європейської митної інформаційної системи (New Computerized Transit System, NCTS).

Україна в Угоді про асоціацію з ЄС взяла на себе зобов'язання щодо приєднання до Конвенції про процедуру спільного транзиту.

У 2019 році прийнято Закон України «Про режим спільного транзиту та запровадження національної електронної транзитної системи», який надає можливість підприємствам використовувати єдину митну декларацію та єдину гарантію для переміщення товарів від країни-відправлення до країни-призначення без затримок і з використанням електронної транзитної системи Європейського Союзу (NCTS) [9]. Прийняття цього закону стало умовою подальшого впровадження зазначеної системи.

Іншим не менш важливим нормативним документом, яким врегульовано процедуру та алгоритм проведення митними органами оцінки відповідності підприємства умовам для надання дозволу на застосування спеціального транзитного спрощення, а також затверджено форми документів, необхідні для надання таких дозволів є Постанова КМУ №705 від 12.08.2020 «Деякі питання надання дозволу на застосування спеціального транзитного спрощення» [10].

З 2021 року європейську митну інформаційну систему застосовують в Україні у режимі тестування. 15 липня 2022 року Європейська Комісія подала проєкт пропозиції ЄС щодо запрошення України приєднатися до цієї Конвенції.

Саме приєднання України до єдиної транзитної системи ЄС та впровадження єдиного адміністративного документу для процедури *спільного транзиту* повинно забезпечити подолання Україною ще одного кроку на шляху до входження до єдиного європейського простору.

Якщо коротко окреслити цю систему, то відповідно до європейського законодавства нова комп'ютеризована система транзиту (NCTS) – це технологія, яка лежить в основі Конвенції про процедуру спільного транзиту, NCTS доступна лише для членів Конвенції та пов'язує митні служби в країнах-учасниках Конвенції, дозволяючи обмін митними даними.

Перевагою цієї технології є те, що її трейдери подають декларації для поміщення товарів у режим спільного транзиту в електронному вигляді, забезпечуючи при цьому кращий контроль за спільним транзитом, підвищує ефективність та безпеку процедури транзиту [11].

Зауважимо, що транзитна система Європейського Співтовариства включає три окремі процедури транзиту: 1) союзний транзит – використовують для митних транзитних операцій між державами-членами ЄС і зазвичай застосовують до переміщення товарів, що не належать до Європейського Союзу, для яких застосовують мита та інші збори під час імпорту, а також щодо Союзних товарів, які між пунктом відправлення та пунктом призначення в ЄС мають проходити через територію третьої країни. Правила союznego транзиту визначає Митний кодекс ЄС; 2) спільний транзит – процедура спільного транзиту, яку використовують для переміщення товарів між державами-членами ЄС (27 країн), країнами Європейської асоціації вільної торгівлі.

Наведемо переваги запровадження нової комп'ютеризованої системи транзиту (NCTS): 1) з'єднує митні служби в країнах, які є учасниками Конвенції, дозволяючи обмінюватися митними даними; 2) формує моніторингову систему контролю відстеження вантажів в різних юрисдикціях; 3) оптимізація робочих процесів на митниці за рахунок скорочення залучення людських ресурсів; 4) сприяє зниженню рівня корупції та є способом боротьби шахрайства з боку підприємств, які ухиляються від сплати митних зборів; 5) формує єдиний інформаційний простір обміну інформацією; 6) переміщення товарів здійснюватиметься в рамках однієї транзитної процедури, від початку і до кінця: а) за однією транзитною декларацією, б) із покриттям однією фінансовою гарантією.

Таким чином, кінцевою метою запровадження цієї системи є сприяння торгівлі між Україною та країнами Європейським Союзом, підвищення якості роботи для трейдерів і митних адміністрацій шляхом спрощення транзитних і митних формальностей, зниження витрат, полегшення руху товарів і можливого збільшення торгівлі.

Список використаних джерел:

1. Regulation (EU) No 952/2013 of the European Parliament and of the Council of 9 October 2013 laying down the Union Customs Code. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02013R0952-20200101>
2. Гребельник О.П. Митна справа. [текст] підручник. 5-ге вид. оновл. та доповн./ О.П. Гребельник. К.: Центр учбової літератури, 2017. 400 с.
3. Гутченко К.А. Режим «митний транзит» та процедура «митний транзит»: сутність і зміст / К. Гутченко // Публічне право. - 2018. - № 3. - С. 87-93. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2018_3_12

4. Осадча Н.В. Митні режими як інститути стимулювання та обмеження зовнішньоекономічної діяльності / Н.В. Осадча, В.І. Ляшенко // Формування ринкової економіки. Спец. вип.: Проблеми сучасної економіки та інституціональна теорія: зб. наук.пр. К. : КНЕУ, 2015. С. 341–354.

5. The Free Dictionary by Farlex. URL: <https://legal-dictionary.thefreedictionary.com/procedures>.

6. Практика митного регулювання в ЄС: навчальний посібник / Русак Д.М. К., 2023. 300 с.

7. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013 від 9 жовтня 2013 р. про встановлення Митного кодексу Союзу. Дата оновлення: 09.10.2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/984_009-13#Text.

8. Митний кодекс України: Закон України від 13 берез. 2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2012. № 44-45, № 46-47, № 48, ст. 552.

9. Закон України «Про режим спільного транзиту та запровадження національної електронної транзитної системи» від 12 вересня 2019 року. 4. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2019, № 41, ст. 232. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/78-IX#Text>.

10. Деякі питання надання дозволу на застосування спеціального транзитного спрощення: Постанова Кабінету Міністрів України №705 від 12.08.2020 URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-nadannya-dozvolu-705>.

11. Україна запроваджує Нову комп'ютеризовану транзитну систему NCTS для спрощення торгівлі з ЄС URL: <https://ukrlegprom.org/ua/news/ukrayina-zaprovadzhuye-novu-kompyuteryzovanu-tranzytну-systemu-ncts/>